

quæ ad forum externum pertinent, videri possunt in Ugolino, tab. 4, c. 24, ubi specialiter tractat, quando hæc absolutio datur in foro confessionis, quanta fides adhibenda sit confessario affirmanti talem personam absolvisse. De qua re jam diximus in sect. 2, et ideo de censura in genere hæc sufficiunt; ad species singulas descendamus.

DISPUTATIO VIII.

QUE EST PRIMA DE EXCOMMUNICATIONE.

DE EXCOMMUNICATIONE SECUNDUM SE.

Postquam dictum est de censuris in genere, descendendum est ad singulas species censurarum, inter quas præcipua est excommunicatio, et usu frequentior, et in materia copiosior, ac difficilior; et ideo de illa primo loco dicendum est, servando eundem ordinem, quem in superiori tractatu de censuris in communi tenuimus, quamvis multa capita, seu principia, quæ aut nihil speciale in excommunicatione habent, aut si quid habent, facile ex rationibus communibus intelligitur, aut omitti poterunt, aut facilius expediri. Et ob hanc causam nihil hic dicemus de potestate excommunicandi, nec de questione, an sit excommunicatio, vel quo jure introducta sit, divino vel humano; nam eadem proportionem, qua de censura in communi, definiendæ sunt. Potestas enim, quam ostendimus esse in Ecclesia ad ferendas censuras, eadem est potestas excommunicandi; imo in hoc actu præcipue exercetur, ut ex Matth. 18, et 4 ad Cor. 5, et traditione Ecclesiæ colligitur. Unde etiam satis constat excommunicationem esse, ita tamen, ut licet potestas ad illam ferendam ex jure divino sit, illius vero institutio jure Ecclesiastico sit introducta. Solum ergo in præsentis disputatione est breviter explicandum, quid, et quotuplex sit excommunicatio, ut postea in effectibus ejus declarandis (quod in hac materia præcipuum est) diutius immoremur. Tractant autem de hac materia Theologi in 4, d. 18, et aliqui in 2, 2; Alensis, 4 p., quæst. 81, alias 22; Anton., 3 part., tit. 24 et 26; Summistæ, præsertim Cajetani, verbo *Excommunicatio*; et Navarr., c. 27; et Adrian., in 4, in materia de Clavib.; Cajetanus etiam, tom. 4 Opusc., tract. 49. Et juris Pontificii Doctores in titulis de Sent. excomm., et in decretis, 11, quæst. 3, et tota causa 24; et præsertim Covarr., in c. Alma

mater. Multi etiam recentiores varios tractatus de his censuris scripserunt; præsertim Ugolin., justo et erudito volumine.

SECTIO I.

Quid sit excommunicatio.

1. *Excommunicationis definitio.* — Varie definitur ab auctoribus; tamen suppositis, quæ diximus de censura in communi, facile hoc modo describitur: *Excommunicatio est censura, qua quispiam separatur ab Ecclesiastica communione fidelium.* Quæ definitio in ipso nomine excommunicationis indicatur; nam *excommunicatus* perinde dicitur est, atque extra communionem factus. Et fundamentum habet in verbis Matth. 18: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, et publicanus*, id est, ab Ecclesia segregatus. Et declaratur breviter, explicando singulas particulas; nam *censura* ponitur loco generis, sub quo per se notum est, excommunicationem contineri, ut constat ex c. Quærenti, de Verbor. signific., et ex communi sensu Ecclesiæ, et ex dictis supra de divisione censuræ in tres species, quarum potissima est excommunicatio.

2. Reliqua autem pars ponitur ad distinguendam hanc censuram a suspensione, et interdicto; nam ab irregularitate, et aliis Ecclesiasticis inhabilitatibus, aut pœnis, per ipsum genus censuræ separatur; ab illis vero per prædictam differentiam, quia nec suspensio, neque interdictum formaliter, ac per se privant communicatione, sed suspensio privat Ecclesiastico ministerio, interdictum vero solum divinis rebus, vel officiis, ut sic, ut in suis locis videbimus. Ubi autem nos dicimus; *qua quispiam*, etc., aliqui addunt, *Christianus, aut baptizatus*. Sed licet sit verum, solos baptizatos posse excommunicari, tamen non oportet id ponere in hac definitione, tum quia id pertinet ad genus censuræ; nulla enim censura ferri potest in non baptizatum; tum etiam quia excommunicatio etiam ferri potest tantum in subditos; imo ideo fertur tantum in baptizatos, quia illi soli directe subjiciuntur spirituali Ecclesiæ potestati; et tamen non propterea necesse est in definitione ponere, eum, qui excommunicatur, debere esse subditum, quia non omnes quæstiones sunt in definitione inculcandæ. Denique cum dicitur, aliquem separari per excommunicationem a communione fidelium,

supponitur, seclusa excommunicatione, eum esse, vel habere proximam aptitudinem, et jus ad communionem fidelium, et consequenter esse baptizatum; nam hæc potestas, seu jus communicationis, per baptismum, seu characterem baptismalem comparatur.

3. *Exponitur, et comprobatur definitio.* — Hinc vero inferunt aliqui, non fuisse dicendum in definitione, per excommunicationem privari hominem a *communione fidelium*, sed *usu communionis*, quia per excommunicationem non adimitur nobisabilitas, et potentia utendi communionem Ecclesiæ, quia non tollitur character baptismalis, in quo illaabilitas consistit, propter quod sacramenta ab excommunicato suscepta valida sunt; ergo excommunicatio non simpliciter privat communionem, sed usu communionis. Sed hoc nihil habet ponderis; nam cum excommunicatio dicitur privare communionem, ex vi verborum non significatur privare habilitate, vel potentia radicali (ut sic dicam) ad hujusmodi communionem, sed solum actuali communicatione, ut ex proprietate ipsorum verborum constat; nam *communio* actum significat; et ideo nihil refert, communionem, vel usum communionis dicere. Adde vero ulterius (ut convenienter explicetur, et intelligatur definitio), excommunicationis censuram non privare solum actu, sed jure etiam communicandi, non quidem jure illo mere passivo, et quasi fundamentali, quod consistit in characterem baptismali, sed jure proximo, et morali quod fidelis habet ad hujusmodi communionem, ut licite, et honeste illa fruatur, quamdiu prohibitus non est; et ideo licet ex vi hujus censuræ non reddatur ita inhabilis ad sacramenta, ut ab eo suscepta nulla sint, loquendo præcise ex vi censuræ, tamen redditur moraliter inhabilis ad licitam, et decentem participationem sacramentorum. Hoc ergo sensu dicitur fidelis privari per hanc censuram communionem Ecclesiasticam, non tam facto, quam jure. Optime ergo per illam particulam vis hujus censuræ declaratur. Et eisdem fere verbis habetur apud Augustin., serm. 68 de Verb. Apostoli, c. Omnis Christianus, 11, quæst. 3. Ubi dicitur, Christianum per excommunicationem ab Ecclesiastica communionem removeri. Et similibus verbis utuntur jura, cum hanc censuram imponunt, scilicet, *Communione privetur, aut privatus sit*, ut in canonibus Apostolorum sæpius legimus, in quibus verbum Græcum est, ἀπορίζω, id est, *separo*, seu *elimino*, quo verbo utitur Conci-

lium Arausicanum in c. Canonica, 11, q. 3, dicens: *A gremio sanctæ matris Ecclesiæ, et consortio totius Christianitatis eliminamus.* Unde in Patribus sæpe legimus, per excommunicationem abscindi, vel segregari hominem ab Ecclesia, ut late refert Bellar., lib. 3 de Eccles. milit., c. 6. Quod quomodo intelligendum sit, non hoc loco, sed in materia de fide explicandum est. Nunc satis sit dicere, non ita ejici fidelem ab Ecclesia per excommunicationem, quin ille maneat subjectus ratione characteris, et unitus per fidem, si alioqui illam non amittit; sed solum, quia privatur dicto jure morali ad utendum Ecclesiastica communicatione et participatione.

Quomodo excommunicationi minori definitio conveniat.

4. Dicit aliquis, juxta hanc interpretationem, definitionem prædictam non convenire excommunicationi in genere, sed tantum excommunicationi majori, quia hæc solum est, quæ privat simpliciter communicationem Ecclesiasticam. Consequens autem repugnat bonitati definitionis, quæ debet converti cum definito; hic autem generatim de excommunicatione tractamus. Propter hoc fortasse Soto, d. 22, quæst. 1, art. 1, non indefinite, sed addendo particulare signum, dixit, excommunicationem esse censuram, quæ privat *aliqua communionem Ecclesiasticam*. Quæ definitio videtur aliquibus in contrarium extremum declinare, et soli excommunicationi minori convenire, quia major non aliqua, sed omni communionem privat. Verumtamen non ita est; nam quæ privat omni, privat etiam aliqua a fortiori; non est enim sensus limitans, seu excludens, quin possit excommunicatio privare omni Ecclesiastica communicationem, sed sensus est de ratione excommunicationis, ut sic, solum esse, ut privet aliqua, sive privet etiam omni, sive non; et ita in re eadem est definitio cum tradita a nobis; ad tollendam vero illam æquivocationem, abstulimus illud particulare signum, et indefinite locuti sumus. Et eadem ratione abstulimus signum distributivum, quod Hostiensis, Gofredus, et alii Summistæ frequenter addunt, dicentes, excommunicationem esse separationem a *qualibet* licita communicatione. Quam definitionem reprehendit Abbas in rubric. de Sentent. excom. Et merito, quia si illa distributio, a *qualibet*, intelligatur copulative, id est ab omni, hoc non est de ratione excom-

municationis, ut sic; si vero intelligatur disjunctive, id est, cujuslibet communicationis, sive hujus, sive alterius separationem sufficere ad rationem censuræ, sic quidem posset revocari ad legitimum sensum; verba tamen sunt valde ambigua. Et præterea, cum ibi non fiat mentio de genere censuræ, nec de Ecclesiastica communicatione, facile posset tota illa descriptio ad alias prohibitiones humanas, vel civiles, quæ excommunicationes non sunt, extendi.

5. *Panormitani definitio.* — *Rejicitur.* — Ipse vero Panormitanus, ut expressius declararet sub ea definitione comprehendi utramque excommunicationem, majorem, et minorem, addit, excommunicationem privare quandoque communicatione sacramentorum, et consortio hominum; nam illud primum commune est utrique excommunicationi; hoc autem secundum proprium est majoris; et ideo dixit, quandoque fieri, quia non per omnem, sed per aliquam excommunicationem id fit. Sed improprie satis addita est illa particula, præsertim copulative; nam ut definitio convertatur cum definito, necessarium erit, ut utraque pars illius copulative conveniat omni excommunicationi, quod non ita est; nam excommunicatio minor per se nunquam separat a communicatione hominum; excommunicatio autem major non quandoque separat, sed semper. Quod si dicatur illud *quandoque* non sumi in rigore pro adverbio temporis, nec referri ad speciem excommunicationis, sed ad genus ipsum, quod quandoque, id est, contractum ad aliquam speciem suam, privat illa communicatione hominum, sic in definitione generis ponitur id, quod est proprium alicujus speciei, et simul cum definitione indicatur divisio, quod necessarium non est. Sic etiam non oportet in definitione addere, *a jure, vel ab homine*, quod idem Panormitanus addit, quia hoc potius pertinet ad divisionem, et ad causas extrinsecas talis censuræ, quam ad communem rationem ejus. Item altera particula, quam ponit Abbas, scilicet *privare sacramentorum participatione*, licet de facto communis sit omni excommunicationi, tamen de se particularis est, quatenus dicit privationem particularis cujusdam communicationis. Unde simpliciter non repugnaret dari excommunicationem, quæ privaret aliqua alia communicatione Ecclesiastica, et non sacramentorum participatione, ut ex iis, quæ in sequente sectione dicemus, magis constabit.

6. *Sufficiencia definitionis datæ ostenditur.* — *Communicatio Ecclesiastica quæ, et quotuplex.* — Sufficiens ergo est definitio data, et quamlibet excommunicationem sub se comprehendit; nam cum dicitur excommunicationis censura separare ab Ecclesiastica communicatione, abstracte id sumitur, sive illa excommunicatio, qua privat, magna sit, sive parva, sive totalis, sive partialis, dummodo hujusmodi communicatio Ecclesiastica sit, et talis, ut sub Ecclesiæ prohibitionem cadere possit. Quod ut magis declararetur, distinguenda est multiplex communicatio, quæ inter fideles inveniri potest. Una est pure civilis, et politica, quæ consistit in iis externis actionibus, quæ ad humanam societatem pertinent, ut est confabulatio, mutua salutatio, communis mensa, et hujusmodi. Alia est spiritualis, seu sacra communicatio, quæ ulterius subdistingui potest; nam una est exterior, alia mere interior, alia veluti mista, id est, fundata quidem in operibus exterioribus, habens tamen interiorem effectum, et in eo communicationem inter fideles. In primo ordine est participatio eorumdem sacramentorum, usus ejusdem sacrificii, et communicatio in aliis officiis, et rebus sacris, non considerando fructum internum, qui ex eis provenit, sed solam illam externam communicationem. In secundo ordine est communicatio in gratia, et charitate, et fide, per quam fideles inter se, et cum Christo mystice copulantur, ut sumitur ex Paulo, ad Ephes. 4, et 1 ad Cor. 12, ratione cujus unionis sibi invicem aliquo modo communicant merita, non quoad præmium essenziale, et de condigno, sed quoad impetrandum a Deo specialia beneficia, et peculiarem protectionem, ac providentiam. Quomodo dicitur Psal. 118: *Particeps ego sum omnium timentium te*, juxta probabilem expositionem, de qua superius in materia de suffragiis. Et eodem modo Genes. 18, dicebat Dominus ad Abraham, propter decem justos, si in Sodomis invenirentur, non deleturum civitatem. Et ad hoc membrum spectat, quod unus justus potest communicare aliis suas satisfactiones proprias et privatas etiam mere internas. In tertio ordine constituo participationem communium Ecclesiæ suffragiorum, quorum effectus interior et spiritualis est, ut, v. gr., remissio alicujus pœnæ per applicationem communium Ecclesiæ satisfactionum, vel applicatio communium Ecclesiæ orationum ad impetrandum a Deo aliquod beneficium, vel spirituale, vel etiam

temporale. Dico autem hanc communicationem esse mistam ex interna, et externa, et hunc effectum, quantumvis internum, fundari in aliqua exteriori communicatione, quia cum Ecclesia visibilis sit, semper requirit aliquam actionem externam et sensibilem, ut est oratio, vel quælibet alia pia actio, quæ totius Ecclesiæ nomine fieri intelligatur. Et similiter applicatio communium satisfactionum Ecclesiæ, quæ maxime fit per indulgentias, semper requirit aliquam actionem, seu moralem influxum externum et sensibilem.

7. *Qua communicatione privet excommunicatio secundum se.* — Excommunicatio ergo per se non privat illa secunda communicatione mere interna, quæ spectat veluti ad substantiam et fundamentum spiritualis vitæ, quia Ecclesia neque vult, neque potest privare membra sua internis virtutibus spiritualibus, quæ non possunt a nolentibus perdi, ut ad hoc propositum notavit D. Thom. in 4, dist. 18, quæst. 2, art. 5, quæst. 2, ad 4. Unde excommunicatio supponit quidem aliquando carentiam hujus communicationis ratione culpæ, propter quam fertur; ipsa tamen illam communicationem non aufert; imo neque etiam impedit, quominus is, qui excommunicatione ligatus est, possit ad prædictam communicationem redire, etiam si ab excommunicatione non absolvatur, quia potest per contritionem ad gratiam redire. Et propter hanc causam aliqui addendum putant prædictæ definitioni, excommunicationem privare Ecclesiastica communicatione externa, ut hæc interna excludatur. Ego vero illam particulam omittendam censui, ne æquivocationem pareret, quia etiam communicatio in suffragiis Ecclesiæ, et in fructu eorum, interna dici potest. Et præterea non est illa particula necessaria, quia cum dicitur excommunicatio privare Ecclesiastica communicatione, necessario intelligendum est de communicatione, quæ ex voluntate Ecclesiæ pendet, et in quam ipsa possit jus vel potestatem habere, quæ propterea humana etiam communicatio, licet Ecclesiastica, dici potest; nam illa prior quodammodo divina est. Et ob hanc causam inter alias, peccatum mortale non potest dici excommunicatio, eo quod per se prædicta sola communicatione interna privet, etiamsi Gabr., dist. 18, quæst. 2, art. 1, et alii interdum ita loquantur. Adde, quod nec peccatum censura est Ecclesiastica, nec censura habet rationem culpæ, sed tantum pœnæ. Nomine ergo communicationis Eccle-

siasticæ comprehenduntur alia duo membra, quæ sub aliis duobus contineri solent; nam hæc communicatio alia dicitur esse in sacris, quæ partim externa, partim interna est; alia dicitur civilis seu humana, quæ omnino est externa; et licet de se communis sit omnibus hominibus, quatenus tamen inter fideles, et Christianos versatur, et ad spiritualem finem ordinari potest, tam ipsa, quam ejus carentia sub Ecclesiastica communione comprehenditur. Sic ergo omnis excommunicatio privat hujusmodi communicatione Ecclesiastica, vel omnino, vel ex parte.

SECTIO II.

Utrum excommunicatio in majorem et minorem recte dividatur.

1. Explicandum jam est, quotuplex sit hæc censura. Supponimus autem hic habere locum divisiones fere omnes supra datas de censura in communi; quædam enim est excommunicatio a jure, alia ab homine, quæ interdum fertur per generalem sententiam, interdum per particularem, et sæpe justa est, aliquando vero injusta, quæ interdum valida est, et aliquando nulla. Quæ omnia sicut in censura in communi explicata sunt, ita sunt ad excommunicationem applicanda, quia eandem proportionem servant; neque aliquid addendum occurrit, præter ea, quæ de effectibus dicemus. Solum ergo tractanda est in præsentia divisio proposita, quæ communis est Doctorum omnium, et fundamentum in jure habet. Nam in illo sæpe fit mentio excommunicationis, qua separatur homo a gremio Ecclesiæ, ut in cap. de Presbyt., 17, quæst. 4, et aliis infra citandis. Et hæc est excommunicatio major. At in cap. unico de Cleric. excomm. ministr., fit expressa mentio excommunicationis minoris, et consequenter indicatur etiam major, quia minor non dicitur, nisi comparatione majoris, quæ etiam ibidem nomine anathematis significatur, ut statim dicam. Utrumque autem membrum hujus divisionis definiri videtur in cap. penult. de Sentent. excomm.: *Excommunicatio major est (dicitur ibi) quæ a communione fidelium separat; minor, quæ a perceptione sacramentorum.* In utraque autem definitione subintelligitur excommunicatio loco generis proximi, ut per se notum est. In priori vero, cum loco differentie dicitur, *quæ a communione fidelium separat*, illa indefinita locutio non est abstracte sumenda, sicut in præce-

dente sectione dicebamus, sed distributive seu totaliter et omnino, juxta illud axioma, quod in materia doctrinali indefinita sæpe æquivalet universali, quod in illo loco necessarium est, quia in hoc consummatur tota ratio excommunicationis majoris, quod simpliciter privet omni Ecclesiastica communione, tam sacra quam civili seu humana, quatenus ab Ecclesiæ potestate et voluntate pendet, juxta explicationem datam in sectione præcedente. In altera vero definitione additur loco differentie constituentis excommunicationem minorem, quod non privet absolute tota communicatione fidelium, sed ex parte, scilicet quoad passivum usum sacramentorum.

Ratio majoris excommunicationis speciatim declaratur.

2. *Ratio dubitandi.* — Ut autem hæc divisio magis explicetur, nonnullæ difficultates, quæ ex dictis definitionibus oriuntur, tum circa singula membra, tum etiam circa totam divisionem proponendæ sunt. Prima difficultas est circa definitionem excommunicationis majoris; nam sequitur illam semper esse maximam, ita ut in ea non sint gradus, neque possit in Ecclesia esse aliqua excommunicatio maxima excedens illam, quæ communiter major dicitur; consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia illa est summa privatio vel separatio, quæ omni Ecclesiastica communicatione privat. Minor probatur; nam quantum ex canonibus Ecclesiasticis colligi potest, *anathema* est quædam censura excommunicationis maxima in eo genere, et excedens excommunicationem majorem. Quod patet primo ex cap. ult., 3, quæst. 4, ubi de Engeltruda dicitur non solum excommunicatione, quæ a fraterna societate separat, sed etiam anathemate, quod ab ipso Christi corpore recidit, crebro percussam esse. Et similiter in cap. Nemo Episcoporum, 11, q. 3, distinguitur privatio communionis Ecclesiasticæ ab anathemate; et ideo, licet Episcopus possit privare communionem Ecclesiasticam ob sufficientem causam a se cognitam, non tamen sub anathemate, ut ibi dicitur, *sine conscientia Archiepiscopi, aut Coepiscoporum, quia anathema est æternæ mortis damnatio; et non nisi pro mortali debet imponi crimine; et illi, qui aliter non potuerit corrigi; et clarior in cap. Cum non ab homine, de Judiciis.* Nam de clerico homicida ait Cælestin. Papa:

Deponendus est; qui si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet; deinde contumacia crescente, anathematis mucrone feriri. Ubi in secunda pœna aperte loquitur de excommunicatione majori, ut patet, tum ex absoluta appellatione, ut infra videbimus, tum ex gravitate causæ seu delicti, tum etiam quia subjungitur post depositionem, quæ gravissima pœna est; et tamen tertio loco additur anathema tanquam censura gravior. Idem potest colligi ex Concilio Trident., sess. 13. Ubi anathema fertur in eum, qui negaverit aliquam ex veritatibus fidei, ibi definitis ad mysterium Eucharistiæ pertinentibus; in canone vero 11, cum docuisset Concilium, post conscientiam peccati mortalis, non obstante contritione, præmittendam esse confessionem ante communionem, quia id non definebat tanquam de fide, subdit: *Si quis autem contrarium docere præsumperit, eo ipso excommunicatus existat.* Ubi sine ulla dubitatione loquitur de excommunicatione majori, et tamen significat esse aliquid minus, quam anathema.

3. *Una tantum est species majoris excommunicationis.* — Nihilominus ad hanc difficultatem dicendum est recte definitam esse excommunicationem majorem, et ex ea definitione optime colligi substantialiter seu essentialiter unam tantum esse speciem hujus excommunicationis, quia in eo genere continet maximam privationem; et cum pervenitur ad maximum terminum, non potest in eo esse substantialis varietas, ut recte argumentum probat, sicut sub genere animalis maxima seu perfectissima species una tantum est.

4. *Quid sit anathema.* — Deinde concedendum est, nomine anathematis, Ecclesiæ usu significari censuram excommunicationis. Circa quam vocem advertendum est propriam esse Hebræorum, et ab eis fuisse derivatam, ut observat Hieron., ad Galat. 1. Videtur autem illa vox esse æquivoca, ut significarunt Augustin., lib. 4 Quæst. in Num., cap. 40 et 41; Chrysost., serm. de Anathem., tom. 5; et Justinus Martyr, quæst. 121, ubi sic ait: *Anathema dicitur id quod reconditum et secretum est Deo, nec jam ad communem usum sumitur; aut quod vitii, culpæque causa a Deo abalienatum est.* In priori significatione sumitur apud Septuaginta, Numer. 18, nam, ubi Vulgata legit, *omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit, ipsi legunt, omne anathematis menon.* In posteriori vero videtur

sumi Numer. 21; nam ubi Vulgata habet, *delebo urbes ejus*, Septuaginta legunt, *anathematizabo ipsum, et civitates ejus*; id est, delebo illos tanquam abominabiles et execrabiles. Et in eadem significatione sumitur Josue 6 et 7, et Deuter. 7. Ubi prius dicitur: *Quia abominatio est Domini Dei tui; et postea subditur: Ne sis anathema, sicut et illud est; quasi spurcitiam detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominatione habebitis, quia anathema est.* Potuitque una significatio ex alia derivari; nam quia anathema dicebatur, quod specialiter Deo dicabatur vel consecrabatur ex voto, inde etiam quod in honorem Dei deletur, aut separatur, vel execratione habetur, anathema dici potuit. Quamvis verisimilius sit, aut verbum ipsum *anathematizo*, æquivocum esse, nam et *dedico*, et *detestor* significat; aut illam vocem *anathema* potuisse derivari, et a verbo *anathematizo*, quod est *execror*, aut verbo *avathivai*, quod est suspendere, quia ea, quæ ex voto offerebantur, in templis suspendebantur, sicut nunc etiam alicubi fieri videmus. Ex hac vero duplici significatione, illa, quæ indicat rem execrabilem et abominabilem, magis relecta est in novo Testamento, ut constat ex Marc. 12, ad Rom. 9, 1 ad Cor. 12 et 16, ad Galat. 1.

5. Atque hinc tandem in usu Ecclesiæ anathematizari quis dicitur, cum ab Ecclesia separatur, et sic separatus vocatur anathema, tanquam ab Ecclesia maledictus et aliis fidelibus execrabilis. Quod maxime usurpatur, quando talis censura fertur in hæreticos, ut passim in antiquis Conciliis generalibus, et novissime in Trident. Synodo fere in omnibus definitionibus fidei videre licet. Atque ita etiam constat, anathema in usu Ecclesiæ relatum ad personas, nihil aliud esse, quam censuram quædam excommunicationis, per quam aliquis a consortio, et communicatione fidelium separatur. Cui consonat illud Matth. 18: *Sit tibi tanquam ethnicus et publicanus.* Per quæ verba omnes intelligunt significatam esse à Christo censuram excommunicationis. Dum autem quis anathematizatur, ita præscinditur ab Ecclesia, ut habeatur tanquam ethnicus et publicanus; ergo ipsum anathema nihil aliud est, quam excommunicatio quædam. Dico autem, relatum ad personas, quia solent etiam doctrinæ et errores anathematizari, quo respectu non potest significare censuram aliquam, ut per se notum est, nisi fortasse causaliter seu fundamentaliter, quia

talis doctrinæ sectatores anathemati subjiciuntur. Vel certe doctrinam anathematizari, est hæreticam et execrabilem declarari.

6. *Anathema est quædam excommunicatio major.* — Rursus vero addimus, anathema substantialiter non differre ab excommunicatione majori, atque adeo omnem hujusmodi excommunicationem quoad essentiam esse quoddam anathema. Patet, quia per omnem excommunicationem majorem separatur quis a consortio fidelium, adeo ut dicit Augustin., lib. de Unit. Eccles., cap. ult., *tunc aliquem præcidi, cum visibiliter excommunicatur*; et lib. de Correct. et grat., cap. 15, nullam pœnam esse in Ecclesia majorem, et eam vocat *damnationem, quam facit Episcopale judicium separando ab omnibus sanis morbidam*; et multa similia habentur in decreto, 11, quæst. 3, et specialiter cap. 32, dicitur: *Omnis Christianus, qui a sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur*, etc. In Concilio etiam Trident., sess. 25, c. 4 de Reform., pro eodem sumuntur *excommunicationis gladius et anathematis mucro, qui nervus Ecclesiasticæ disciplinæ dicitur.* Et in cap. Debent, 11, quæst. 3, eadem sollemnitas excommunicandi, et ferendi anathema præscribitur; sunt ergo illa duo in substantia et essentia idem, ut notarunt etiam Sylvest., verb. *Excommunicatio* 1, in princ., et Soto, dist. 22, quæst. 1, art. 4.

7. *Anathema interdum accidentaliter ab excommunicatione differt.* — Vox *Maran Atha*, exponitur. — Propter decreta autem in contrarium adducta addendum est, illa duo interdum accipi ut diversa secundum aliquam accidentalem sollemnitatem vel gravitatem, quia excommunicari quis dicitur, quoties talis censura in eum fertur; anathematizari autem (præsertim, cum fit ab homine), addere videtur publicam denunciationem cum quibusdam exterioribus signis ac cæremoniis, terrorem et damnationem majorem indicantibus. Quando vero in excommunicationibus a jure latis adjungitur verbum illud, indicatur major gravitas delicti, et præsertim indicari solet peccatum hæresis, aut schismatis, vel aliud æquivalens. Vox ergo anathematis solum additur ad exaggerandam gravitatem culpæ et talis pœnæ. Ad hoc etiam (quod observandum est) interdum adduntur illæ particule *Maran Atha*, ut patet ex Sylvest. Papa in cap. Guillisarius, 23, q. 4. Sumptæque sunt ex Paulo, 1 ad Cor. 16, dicente: *Si quis non amat Dominum Jesum Christum sit anathema, Maran Atha.* Quæ

voces exponuntur ab Athanasio in quaestio- nibus ad Antiochum, quaest. 136, et ab Augustino, epist. 178, et Hieron., epist. 147, et omnes conveniunt, voces esse Syriacas, idemque significare quod, Dominus veniet. Unde Hieronym. et Athanasius exponunt causaliter, sit anathema, quia Dominus jam venit. Ac si Apostolus diceret, et ideo, qui illum non diligit, execrabilis est, et ab Ecclesia separandus; quæ expositio communior est, ut patet etiam ex Chrys., hom. 44 in illam epistolam, et aliis expositoribus in eundem locum. Augustin. vero exponit, anathema sit usque ad adventum Domini. Qui sensus melius accommodari videtur decretis Pontificum; subintelligenda autem est conditio, nisi resipiscat. Unde constat per talia verba non addi novam poenam, sed exaggerare eandem, vel causam et fundamentum ejus.

8. *Varia decreta exponuntur.* — Ad illa ergo decreta; in quibus innuebatur distinctio inter excommunicationem et anathema, juxta prædicta respondendum est, id procedere de distinctione accidentaria in gravitate delicti, et in cæremoniis, et acclamatione publica. Qua responsione fit quidem satis ad Concil. Trident., et ad c. Cum non ab homine, quamvis Gloss. ibi per excommunicationem intelligat suspensionem, per anathema vero excommunicationem majorem. Quod intentioni nostræ non repugnat; dubito tamen de illa interpretatione verbi excommunicandi, et ideo magis placet prior expositio, quam ibi confirmat Panormitan., n. 23, distinguens etiam anathema a communi excommunicatione in solemnitate accidentali, quæ describitur in c. Debent, 11, quaest. 3.

9. Major difficultas est in illo cap. Engeltrudam, et ideo Sylvest., supra, num. 3, insinuat excommunicationem ibi non significare propriam censuram, sed impedimentum illud, quod peccatum mortale natura sua affert ad suscipienda sacramenta. Sed hoc non potest textui accommodari, quia aperte loquitur de Ecclesiastica poena, et ideo alii communiter explicant illum locum quoad priorem partem de excommunicatione minori, quoad posteriorem, scilicet anathematis, de majori. Ita sentit Glossa ibi, et in cap. Si inimicus, 11, quaest. 3. Obstant autem illa verba textus, quæ a fraterna societate separat; quæ dicuntur de illa excommunicatione, quæ ibi ab anathemate distinguitur; at vero excommunicatio minor non separat a fraterna societate; ergo illa non erat excommunicatio

minor. Dici vero potest, per fraternam societatem ibi non intelligi omnem fidelium communicationem, sed solum eorumdem sacramentorum communionem. Vel certe, si hoc nimis videtur violentum, dici potest, olim fuisse in usu modum illum communicationis minoris, quem supra præcedente sectione dicebamus esse possibilem, scilicet separando peccatorem ab externo convictu et familiaritate fidelium, non vero præscindendo ab Ecclesia, et communibus suffragiis privando. Et eisdem modis possunt exponi cap. Nemo Episcoporum, et alia, quæ Richardus, et alii auctores afferunt. In quibus juribus (ut Richardus etiam notavit) multum extenditur nomen excommunicationis; et interdum non significat propriam et specialem censuram, sed quaecumque privationem usus communionis, vel aliam similem poenam inflictam pro peccato commisso. De qua re latius diximus supra, disp. 4 de Censuris in communi, sect. 5.

Definitio minoris excommunicationis speciatim exponitur.

10. *Ratio difficultatis.* — Secunda difficultas est circa definitionem excommunicationis minoris, scilicet, esse excommunicationem, quæ a perceptione sacramentorum separat; nam illa definitio neque soli, neque omni excommunicationi minori videtur convenire. Prior pars constat, quia peccatum mortale privat etiam participatione sacramentorum. Altera probatur, quia, ut multi volunt, sunt aliqua excommunicationes minores, quæ privant aliqua communicatione fidelium, et non participatione sacramentorum. Unde confirmatur; nam juxta illam definitionem, nec divisio illa erit adæquata, neque ulla ratio sufficientiæ ejus reddi poterit. Nam excommunicatio major, eo quod sit veluti privatio totalis, est unius rationis; at vero quælibet excommunicatio, quæ sit quasi partialis privatio, erit condistincta ab illo membro, et sub minori excommunicatione comprehendetur. Et hoc modo erit adæquata divisio; et per se patet sufficientia ejus, quia inter totalem et partialem privationem non est medium. At vero excommunicatio partialis, ut sic dicam, latius patet, quam separatio a sola participatione sacramentorum, quia posset esse alia separatio a sola communicatione fidelium, vel a solis suffragiis communibus, vel aliis hujusmodi; nam, ut supra tetigimus, non re-

pugnat dari hos modos excommunicationis seu poenæ; ergo, ut sit adæquata divisio, debuisset excommunicatio minor generalioribus verbis definiri, nimirum, esse excommunicationem, quæ tantum privat parte aliqua Ecclesiasticæ communicationis.

11. *Peccatum mortale non comprehendit sub excommunicatione minori.* — Ad priorem partem respondetur primo, peccatum mortale excludi per genus illius definitionis, quia illud non est excommunicatio; secundo, quia diverso modo impedit receptionem sacramentorum. Tum quia non impedit, directe ac per se eam prohibendo, sicut censura; sed solum quia constituit personam indignam ad talem actionem. Unde respectu alicujus sacramenti, scilicet poenitentiae, non fit aliquis omnino incapax per peccatum, si saltem attritionem illius habeat; per excommunicationem autem minorem directe prohibetur quis suscipere sacramentum. Tum etiam quia peccatum ita impedit, ut, si per contritionem auferatur, per se loquendo, et ex vi ejus non sit necessaria alia Ecclesiastica absolutio, ut homo possit sacramenta suscipere. Nam, quod ad sumendam Eucharistiam sit necessaria confessio sacramentalis, speciale est ex proprio præcepto Christi. At vero excommunicatio minor ita impedit, ut Ecclesiastica absolutio, per se loquendo, necessaria sit ad tale impedimentum tollendum.

12. *Omnem excommunicationem minorem privare sola sacramentorum participatione.* — Ad alteram partem difficultatis infra in propria disputatione de excommunicatione minori ex professo videndum est, an dentur plures species minoris excommunicationis. Nunc supponimus ex decisione illius textus de facto non dari aliam, quæ propria censura sit, præter eam, quæ privat passiva participatione sacramentorum, jura autem non definiunt nisi illas censuras excommunicationis, quæ sunt in usu Ecclesiæ. Unde ad confirmationem dicitur, speculative, seu de possibili, ut sic dicam, recte procedere omnia, quæ in ea objiciuntur. Tamen sufficientia hujus divisionis, prout est in praxi Ecclesiæ, nobis quærenda non est ex sola ratione, sed ex jure positivo, quo hæc censuræ et excommunicationes introductæ sunt. Ac propterea ideo non sunt plures, quia ex jure canonico vel ex usu Ecclesiæ, saltem secundum præsentem praxim ejus, plures introductæ non sunt, et ideo non debet excommunicatio minor sub illis generalibus verbis definiri, sed sub pro-

priis, et specialibus, quia descriptio illa est ad explicandam illam excommunicationem minorem, quæ de facto est in usu. Cur autem Ecclesia non introduxerit alios modos excommunicationis minoris seu partialis, non oportet sollicite inquirere, quia in iis quæ ex jure positivo pendent, satis est dicere hunc modum fuisse convenientem, et non oportuisse alios modos multiplicari.

SECTIO III.

Qualis sit divisio excommunicationis in majorem, et minorem.

1. *Ratio dubitandi.* — Superest tandem inquirendum, an prædicta divisio sit analogæ vel univocæ; ne autem interrogatio inutilis videatur, moraliter potius quam metaphysice sumenda est, id est, an secundum usum juris comparentur hæc duo membra, ut excommunicatio simpliciter dicta de majori intelligatur. Et ratio difficultatis est, nam in cap. penult., de Sent. excomm., sic Gregorius IX definit: *Si quem sub hac forma verborum, Illum excommunico, vel simili, a iudice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantum minori, sed etiam majori excommunicatione ligatum esse; ergo verbum Excommunico, et pari ratione nomen Excommunicatio, simpliciter dictum, pro majori accipitur.*

2. In contrarium autem esse videtur, quia multi sunt canones, in quibus nomen excommunicationis absolute prolatum non potest de majori intelligi, ut cap. Significavit, de Sentent. excomm.; dicitur enim ibi, *qui communicat excommunicato, eadem excommunicationis sententia involvi.* Ubi non solum absolute ponitur nomen excommunicationis, sed cum illo relativo eadem, et nihilominus intelligi debet de excommunicatione minori; et consequenter de eadem non secundum speciem, sed secundum genus, quia propter participationem cum excommunicato non incurritur major excommunicatio. Sed hic textus non urget, quia necessario exponi debet de excommunicatione majori illo speciali jure lata, et reservata Summ. Pontif., propter quandam participationem in divinis officiis, ut infra exponemus tractando de specialibus excommunicationibus jure latis. Nihilominus idem argumentum fieri potest ex cap. 18, 11, quaest. 3, ubi sic dicitur: *Cum excommunicato neque orare, neque loqui, neque vesci licet; si quis enim cum eo, aut pa-*